

Dr Małgorzata Michel

**ZASTOSOWANIE TECHNIK TEATRALNYCH
W KOGNITYWNO- BEHAVIORALNYCH DZIAŁANIACH
PROFILAKTYCZNYCH
I RESOCJALIZACYJNYCH SKIEROWANYCH
DO MŁODZIEŻY Z DEFICYTAMI BEHAVIORALNYMI**

Agresja i przemoc wśród młodzieży to obecnie kluczowe tematy będące w polu zainteresowania rodziców, nauczycieli, pedagogów, psychologów- zarówno praktyków jak i teoretyków. To zainteresowanie wzmacniają skutecznie media ukazując nam niemal co dzień nowe, czasami brutalne sytuacje, których przedmiotem jest agresja i przemoc właśnie a głównymi aktorami tych sytuacji młodzież. Znane są teoretyczne podstawy zachowań agresywnych, zatem uwaga badaczy skupiona jest wokół szukania skutecznych metod pracy z młodzieżą, celem uzupełnienia deficytów behawioralnych i tym samym minimalizowania zachowań przynoszących szkodę młodzieży oraz osobom z jej najbliższego środowiska.

W poniższym artykule zostanie zaprezentowana jedna z propozycji działań profilaktycznych i resocjalizacyjnych zarazem, skierowana do młodzieży, która, jak wykazują liczne obserwacje i badania, skutecznie może przyczynić się do minimalizowania agresji i przemocy w środowiskach młodzieży.

Istnieją trzy spojrzenia na genezę zachowań agresywnych. Pierwszym z nich jest *teoria instynktów* mówiąca o tym, iż agresja jest zjawiskiem wrodzonym i instynktownym. Według tej teorii człowiek stosuje agresję i przemoc, gdyż ma naturalne, wrodzone skłonności do niszczenia.

Drugim podejściem jest *teoria dynamiczna*, prezentowana głównie przez Z. Freuda i innych psychoanalityków. Według niej sytuacje trudne i przykre powodują kumulowanie się w człowieku nieprzyjemnych uczuć takich, jak złość, cierpienie, bezsilność. Kiedy frustracja osiągnie najwyższy poziom, dochodzi do wyładowania i wybuchu agresji.

Trzecie podejście stanowi *teoria społecznego uczenia się*, oparta na behawioryzmie oraz psychologii kognitywnej (Pospiszyl K., 1998). Według tego

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

podejścia zachowanie agresywne to zachowanie wyuczone. W tym podejściu agresja stanowi jedną z wielu reakcji na ból i frustrację. Oznacza to, iż człowiek w sytuacji trudnej może zachować się inaczej.

Punktem wyjścia do niniejszych rozważań jest twierdzenie, iż człowiek uczy się zachowywać agresywnie tak, jak uczy się innych zachowań. Tutaj rodzą się pytania o to, w jaki sposób uczy się tych zachowań? Oraz, dlaczego uczy się ich tak szybko i skutecznie? Otóż zachowania agresywnego tak, jak każdego innego człowiek uczy się poprzez obserwację, naśladowanie (modelowanie), doświadczanie i powtarzanie. Metodyka uczenia się agresji wpisana jest w życie wielu osób. Najczęściej agresji uczą się w swoich najbliższych środowiskach czyli w domu rodzinnym, grupie rówieśniczej, środowisku lokalnym oraz poprzez media. W dalszym ciągu aktualne pozostaje jednak pytanie o metody pracy i o to, w jaki sposób zapobiegać zachowaniom agresywnym u młodzieży.

Odpowiedzią na pytanie, a zarazem jedną z propozycji jest organizowanie zajęć psychoedukacyjnych, mających na celu naukę zachowań alternatywnych wobec agresji.

Psychoedukacja to forma oddziaływania mająca na celu zmianę postaw i zachowań. Oddziaływania psychoedukacyjne prowadzone są w formie strukturalizowanych zajęć treningowych. Podstawowym zadaniem psychoedukacji jest uczenie się radzenia sobie między innymi w sytuacjach społecznych, sytuacjach trudnych, a także kształtowanie pewnych umiejętności, ułatwiających człowiekowi bezkonfliktowe bycie wśród innych ludzi. Umiejętności te zwane są często kompetencjami prospołecznymi, umiejętnościami społecznymi czy zręcznościami psychologicznymi, życiowymi (McGinnis E., Goldstein A., 2002).

Badania wykazują, iż deficyty w zakresie tych umiejętności są ważną przyczyną zaburzeń w zachowaniu w późniejszym okresie życia człowieka, związane są z nieprzystosowaniem szkolnym, odrzuceniem przez rówieśników, później zaś stanowią jeden z czynników ryzyka na drodze przestępczej (Pospiszyl K., 1998).

Trening, z języka angielskiego *training* oznacza zaprawę. Wincenty Okoń podaje (Okoń W., 1996), iż jest to planowe ćwiczenie w jakiejś dziedzinie sportu, prowadzące do zwiększenia stopnia sprawności organizmu i do uzyskania coraz

lepszich wyników. Oprócz treningu sportowego istnieje trening psychologiczny, którego celem jest wytworzenie pożądanых postaw. Dodatkowo istnieje również trening interpersonalny, który stanowi formę społecznego uczenia się w małej grupie, mający na celu:

- a) poprawę stosunków interpersonalnych pomiędzy uczestnikami;
- b) zrozumienie zachowania się uczestników w sytuacjach grupowych;
- c) zwiększenie kompetencji członków grupy w obchodzeniu się z podobnymi sytuacjami w przyszłości.

Jedną z propozycji działań profilaktycznych i resocjalizacyjnych, pozwalających na naukę umiejętności społecznych oraz zapobieganie i minimalizowanie agresji, jest Trening Zastępowania Agresji. Zakłada on nie tyle zmianę zachowania czy konkretnej postawy, co naukę nowych zachowań, alternatywnych wobec agresji (Michel M., 2006).

Trening Zastępowania Agresji to program autorstwa Arnolda Goldsteina. Jest to program profilaktyczno- resocjalizacyjny stworzony dla młodzieży z deficytami behawioralnymi czyli specyficznymi brakami w zachowaniu przejawiającymi się nie stosowaniem konkretnych umiejętności społecznych w relacjach interpersonalnych. Głównym celem programu jest wyuczenie eliminowania społecznie niepożądanych zachowań, szczególnie agresji i przemocy. A. Goldstein przyjął założenie zgodne z psychologią kognitywno- behawioralną, oparte na tym, iż zachowania antyspołeczne są wynikiem deficytów behawioralnych w zakresie umiejętności społecznych. Okazuje się, że wyuczenie tych umiejętności umożliwia poprawę kontaktów interpersonalnych, jednocześnie powodując minimalizację zachowań takich jak agresja i przemoc (Świątkiewicz G., 2002).

Trening Zastępowania Agresji adresowany jest do wszystkich, u których występują braki w umiejętnościach społecznych, jednakże w szczególności praktykowany jest w pracy z młodzieżą. To program kompleksowy, będący wielostronną interwencją skierowaną na zmianę zachowania na podstawie trzech komponentów. Są nimi: trening umiejętności społecznych (skillstreaming), trening kontroli złości oraz trening wnioskowania moralnego. W trakcie działań korekcyjnych stosuje się takie procedury, jak: modelowanie reakcji, odgrywanie ról społecznych, udzielanie informacji zwrotnej od trenera i grupy (feedback) oraz transfer i

utrzymywanie zachowań czyli przenoszenie wyuczonych zachowań w warunki środowiska społecznego (Goldstein A., Glick B., Gibas J.C., 1998). Zajęcia odbywają się w sesjach socjoterapeutycznych w grupach 8- 12 osobowych.

Przyjrzyjmy się teraz teoretycznym podstawom Treningu Zastępowania Agresji. Jak zostało wspomniane, ten niezwykle skuteczny program korekcji zachowań agresywnych oraz nauki umiejętności społecznych oparty jest na dwóch nurtach psychologii, mianowicie na behawioryzmie i kognitywizmie.

Psychologia kognitywno- behawioralna jest podejściem będącym połączeniem dwóch nurtów psychologii- behawioryzmu oraz psychologii poznawczej (kognitywnej). Terapia behawioralna jest jedną z najstarszych form psychokorekcji. Opiera się na założeniu, że skoro różnego rodzaju formy niedostosowania wynikają z przyswojenia niewłaściwych łańcuchów odruchowych, to dzięki odpowiednim ćwiczeniom można usunąć wadliwe sposoby zachowań, na ich miejsce natomiast wytworzyć nowe reakcje, tzn. zachowania akceptowane społecznie (Pospiszyl K., 1998). Pierwsze prace traktujące o terapii behawioralnej ukazały się w latach 20 tych XX wieku i pochodzą od takich badaczy jak J.B. Watson, R. Rayner czy K. Dunlap. Nieco później podejście to spopularyzował I.P. Pawłow. Nie posługiwał się on terminem „terapia” lecz „ćwiczenie”, dzięki któremu można doprowadzić do pozytywnych zmian w zachowaniu. Wydaje się że termin „ćwiczenie” jest jak najbardziej adekwatny do procesu polegającego na nauce, zmianie lub przeuczeniu zachowań w stronę uzupełniania deficytów behawioralnych i stosowania umiejętności społecznych w codziennym życiu. Zresztą terapia behawioralna znalazła swoje zastosowanie w resocjalizacji osób przejawiających różnego rodzaju zaburzenia emocjonalne i postawy antyspołeczne oraz w pracy z przestępcami. Stosowane w resocjalizacji metody terapii behawioralnej oparte są na paradygmatach procesu uczenia się, opracowanych przez B.F. Skinnera i O.R. Lindleya (Pospiszyl K., 1998). Paradygmaty te zakładają istnienie pewnych bodźców pochodzących ze środowiska zewnętrznego, które wywołują określone reakcje człowieka. Reakcje te to różnego rodzaju zachowania, które odpowiednio wzmacniane poprzez system kar i nagród powodują utrwalenie się tych zachowań w określonych konfiguracjach bodźców i w określonym kontekście. Reasumując, celami terapii behawioralnej są: wyrównywanie

braków w zachowaniu, eliminowanie negatywnych cech zachowania oraz wzmocnienie jego kontroli.

Po jakimś czasie metoda behawioralna ukazała swoje ograniczenia, głównie polegające na tym, iż stosując ją stwarza się możliwość doprowadzenia do jednostronności zachowania. Osoba podlegająca tego rodzaju oddziaływaniom łatwo może „wyspecjalizować się” w pewnym typie zachowania, które było nagradzane i które jest dla niej stosunkowo łatwe lub wygodne. Poza tym sprowadzanie zabiegów resocjalizacyjnych do warunkowania instrumentalnego słyca proces wychowawczy, nie dotykając wewnętrznych struktur i procesów, takich jak choćby motywacja, emocje, pamięć, wyobraźnia, myślenie, wewnętrzne zakazy i nakazy oparte na imperatywach moralnych. Nie uwzględnia się również możliwości świadomego wyboru zachowania ze względu na przewidywalność konsekwencji. Tym samym traktuje się jednostkę nie jako wolną i zdolną tym samym do wyboru własnych zachowań, lecz jako jednostkę zewnątrzsterowalną, zdeterminowaną działaniem zewnętrznych kar i nagród celem realizacji pożądaných społecznie zachowań.

W związku z tymi wymienionymi wyżej ograniczeniami do terapii behawioralnej zaczęto wprowadzać elementy wzbogacające, czerpiące z innych nurtów czy podejść psychologii. Najbardziej skuteczną formą okazało się wprowadzenie metod kognitywnych, dzięki którym do terapii behawioralnej konsekwentnie stosującej kary i nagrody wprowadzono pracę nad wewnętrznymi procesami i strukturami takimi, jak procesy poznawcze: motywacja, emocje, myślenie, percepcja, pamięć i wyobraźnia tak, aby poprzez dyskusje i ćwiczenia uruchamiające te procesy oraz naukę wnioskowania moralnego zmierzać do prowokowania refleksji nad swoim zachowaniem i świadomej pracy nad nim.

Za początek psychologii poznawczej uznaje się lata 60 te XX wieku. Wtedy to Ulric Neisser opublikował pracę zatytułowaną „Cognitive psychology”. U. Neisser wprowadził model procesu poznawczego jako procesu przetwarzania przez człowieka informacji. U podłoża takiego informacyjnego ujęcia procesu poznawczego leży metafora komputerowa. U. Neisser pisze, iż „poznanie to proces, dzięki któremu dostępna jednostce informacja zostaje przekształcona, zredukowana, przetworzona, zmagazynowana, odtworzona i wykorzystana” (Strealau J., Doliński D., 2008).

Jak zostało wspomniane wyżej, w Treningu Zastępowania Agresji stosuje się takie procedury, jak modelowanie reakcji, odgrywanie ról, feedback i transfer zachowań. Zakłada się bowiem, że aby nastąpiła świadoma zmiana konkretnego zachowania, człowiek musi przejść przez pewne etapy:

1. dowiedzieć się, na czym dane zachowanie lub umiejętność polega. Tutaj dostarczamy jednostce informacji o konkretnym zachowaniu, jego zastosowaniu i konsekwencjach poprzez ich omówienie;

2. następnie powinien daną umiejętność czy zachowanie zobaczyć (nauka poprzez modelowanie i naśladowanie reakcji i ról) oraz dowiedzieć się dlaczego tak a nie inaczej powinien się zachować. Na tym etapie pokazujemy na czym dana umiejętność polega oraz, zgodnie z definicją poznania, pozwalamy na zmagazynowanie i przekształcenie informacji o zachowaniu;

3. kolejnym etapem jest ćwiczenie konkretnej umiejętności poprzez odgrywanie ról społecznych i życiowych w konkretnych scenkach.

4. Ostatni, najtrudniejszy etap to transfer czyli przeniesienie i zastosowanie wyuczonych zachowań w naturalne środowisko człowieka jakim jest rodzina, grupa rówieśnicza oraz środowisko lokalne. Ten etap zależy od skuteczności wyćwiczenia konkretnej reakcji oraz jej internalizacji, która jest wzmacniana przez pozytywną informację zwrotną grupy socjoterapeutycznej, w której odbywają się zajęcia. Ten feedback pełni rolę nagrody wzmacniającej poprawność zastosowanej umiejętności.

Wydaje się, iż dobrymi technikami do realizacji etapu kluczowego dla całego procesu nauki umiejętności społecznych, tj. ćwiczenia zachowań pożądanых społecznie, są techniki teatralne stosowane w ramach twórczych metod resocjalizacji. Do technik tych zalicza się dramę, psychodramę i socjodramę. Marek Konopczyński pisze, że „teatr i resocjalizacja to dwie różne drogi prowadzące do tego samego celu jakim jest próba odmiany ludzkiej tożsamości. Dwa różne wymiary kreowania człowieka. W pierwszym, choćby na chwilę, na krótki moment można zrzucić z siebie uniform codzienności i uśpić marzenia, w drugim można te marzenia obudzić zakładając uniform codzienności” (Konopczyński M., 2006). Narzuca się tutaj proste skojarzenie z metaforą życia jako teatru, której twórcą jest Erving Goffman (Goffman E., 2000). Twierdzi on, iż w życiu społecznym występują mechanizmy podobne do wyreżyserowanego spektaklu teatralnego. Każdy człowiek

odgrywa jakieś role, będąc mniej lub bardziej do nich przygotowanym. Kreatorem tych ról życiowych jest nic innego jak proces socjalizacji, czyli „ogół zmian zachodzących w jednostce pod wpływem oddziaływań społecznych, umożliwiających jej stopniowe stawanie się pełnowartościowym członkiem społeczeństwa (...) ogół działań ze strony społeczeństwa, zwłaszcza rodziny, szkoły i środowiska społecznego, zmierzających do uczynienia z jednostki istoty społecznej” (Okoń W., 1996).

Ludzie odgrywają nieustannie swoje indywidualne monodramy życiowe, z których są rozliczani podwójnie, mianowicie przez widzów- obserwatorów i współuczestników życia oraz przez samych siebie. Tym sposobem ludzką tożsamość współtworzą dwie recenzje- zewnętrzna i wewnętrzna. Idąc dalej za tą metaforą, negatywna recenzja zewnętrzna czasami powoduje konieczność zastosowania specjalnie dobranych oddziaływań wychowawczych i socjalizacyjnych celem umożliwienia człowiekowi powrotu do życia społecznego. Te oddziaływania to nic innego jak właśnie proces resocjalizacji, czyli ponownej socjalizacji jednostek źle przystosowanych do pełnienia ról społecznych. Widzimy zatem, że te dwa kompletnie różne wymiary rzeczywistości społecznej, obyczajowej i kulturowej jakimi są: teatr i resocjalizacja, mogą nałożyć się na siebie stwarzając płaszczyznę odmiany ludzkiej tożsamości i przestrzeń do kreowania tożsamości i działań człowieka.

Jednym z kluczowych pojęć jest tutaj pojęcie roli. Zwykle słowo to określa proces czy akt wcielenia się w inną postać, czego konsekwencją jest prezentowanie pewnych sposobów myślenia, zachowania i reagowania na różne sytuacje z perspektywy tej właśnie roli. Pojęcie roli jest zarówno pojęciem teatralnym jak i socjologicznym. Interesujące podejście do pojęcia roli prezentuje M. Konopczyński, tworząc jednocześnie swoistą syntezę teatru i resocjalizacji w nową formę nazywaną „teatrem resocjalizacji”. Definicję roli korespondującą z teatrem resocjalizacji określa jako „czasową dyspozycję jednostki do form zachowań, spowodowanych czynnikami wewnętrznymi i zewnętrznymi” (Konopczyński M., 2006). Kontynuując, czynniki wewnętrzne to reaktywny wynik działania procesów poznawczych i twórczych jednostki. Czynniki zewnętrzne natomiast to społeczne nastawienie na odbiór danej roli. Takie podejście ukazuje dwa aspekty roli: uwarunkowania wewnętrzne i uwarunkowania zewnętrzne. Uwarunkowania zewnętrzne to kontekst społeczny,

natomiast wewnętrzne to nic innego jak pewne cechy czy też predyspozycje osobowościowe do odgrywania konkretnej roli. Cechą roli jest również jej zmienność w czasie, co oznacza, że trwa ona jakiś czas ulegając mniej lub bardziej subtelnym modyfikacjom lub zmianie w inną rolę. Tak jest zarówno w teatrze jak i w życiu społecznym. Od tego, jak określone role będą konstruowane i kreowane przez osoby nieprzystosowane społecznie, uzależnione jest uzyskiwanie ich nowej tożsamości indywidualnej i społecznej. Tożsamość ta jest wymodelowaną sylwetką osobową poprzez modyfikowanie, usprawnianie i rozwój strukturalnych czynników procesów twórczych w trakcie oddziaływań resocjalizacyjno- teatralnych (Konopczyński M., 2006).

Każdy proces twórczy, w tym modelowanie reakcji i odgrywanie ról celem nauki zachowań prospołecznych charakteryzuje się pewną strukturalną dynamiką. Struktura tego procesu wyznaczona jest charakterystycznymi parametrami czynników. Spośród elementów wchodzących w skład struktury procesu twórczego i jednocześnie determinującego go, najistotniejsze to: emocje, motywacja, percepcja, pamięć, myślenie i wyobrażenia. Należy zauważyć, że są to jednocześnie te elementy, o które wzbogacono terapię behawioralną tworząc podejście behawioralno-kognitywne. Warto przyjrzeć się im bliżej.

Rola motywacji w procesie twórczym, jakim jest również praca nad zmianą swojego zachowania, jest niekwestionowana. Niektórzy badacze uważają, że aktywność twórcza wymaga szczególnie wzmocnionej motywacji. W literaturze wyróżnia się dwa rodzaje motywacji: autonomiczną i instrumentalną (Tokarz A., 1986, 2005). Motywacja autonomiczna (samoistna) charakteryzuje się spontanicznością i wynika z zainteresowania się i ciekawości sytuacją. Tego rodzaju motywacja pobudzana jest samoistnie, bez wzmocniania karami i nagrodami (Tokarz A., 2005). Motywacja instrumentalna natomiast umożliwia organizowanie aktywności poprzez dostarczenie silnego wzmocnienia. Jedna i druga motywacja mają duże znaczenie w procesie resocjalizacji i korekcji zachowań osób nieprawidłowo zsocjalizowanych. Proces twórczy realizowany poprzez techniki teatralne modelujące reakcje i pozwalające na odgrywanie ról celem ich nauki pozwala na rozbudowanie i utwalenie tych rodzajów motywacji.

Kolejnym ważnym elementem jest percepcja czyli proces postrzegania ludzi, rzeczy i obiektów. Jedną z cech osobowych syndromu nieprzystosowania społecznego jest wybiórcza, niepełna i zaburzona percepcja wychowanków (Konopczyński M., Pytka L., 1986). Należy uświadomić sobie, że osoba zachowująca się w sposób aspołeczny, agresywny, nieakceptowany społecznie, postrzega świat inaczej, a co za tym idzie, inaczej interpretuje znaczenie wydarzeń i sytuacji oraz intencje osób z otoczenia. Wszyscy patrzymy na świat przez „soczewki psychologiczne”. To pozwala nam zrozumieć ludzi i świat. W tym patrzeniu istnieją dwie perspektywy, dwa bieguny, mianowicie pesymizm i optymizm. Przy takich samych warunkach i doświadczaniu konkretnej sytuacji, w której uczestniczymy, u różnych ludzi pojawia się inna percepcja rzeczywistości a tym samym różny sposób myślenia o niej i jej interpretacji. Osoba agresywna jest pesymistą. W odpowiedzi na komunikat pochodzący z otoczenia ma ona własne spojrzenie na świat. A świat takiej osoby jest zły i wrogi. Zatem osoba agresywna nastawiona jest wrogo do otoczenia, odbiera sygnały społeczne w sposób urojony. Obiektywnie neutralne wydarzenia i zachowania traktowane są jako prowokacja. Okazuje się, iż osoby agresywne mają braki w przetwarzaniu informacji społecznych, co oznacza, iż obcy jest im język znaków społecznych. Informacje ze środowiska, które są neutralne dla większości, one odczytują jak atak na siebie.

Osoba agresywna działa, jakby nie miała hamulców wewnętrznych i zdań samokontrolujących w monologu wewnętrznym. Charakterystyczne dla niej jest zachowanie impulsywne, w którym najpierw coś zrobi, później o tym pomyśli. Dodatkowo osoba agresywna nie ma umiejętności rozwiązywania problemów, gdzie zazwyczaj bierze się pod uwagę kilka możliwych rozwiązań, przewidując konsekwencje swojego wyboru. Dodatkowo osoby takie niewłaściwie rozpoznają kolejność zdarzeń. Większość z nas uczy się, że sprawy mają swoją kolejność i występują w określonym porządku. Osoby agresywne nie widzą tej kolejności, specyficznego porządku i między innymi dlatego nie są w stanie przewidzieć skutków swoich zachowań (Michel M., 2006).

Można to tłumaczyć jako zablokowanie twórczych procesów myślowych, które są możliwe do uruchomienia poprzez stosowanie różnego rodzaju technik, w tym technik teatralnych. W technikach tych duży nacisk położony jest bowiem na naukę

twórczego kreowania nowych ról społecznych oraz naukę twórczego podejścia do sytuacji trudnych. Jest to istotny element pracy z osobami mającymi zaburzenia poznawcze. Projektowane w procesie twórczej resocjalizacji metody nastawione są na wzmacnianie mechanizmów percepcji poprzez techniki aktywnego postrzegania kreatywnie modyfikowanej rzeczywistości poprzez uczestników zajęć teatralnych (Konopczyński M., 2006).

Kolejnym elementem struktury procesu twórczego jest pamięć. Rola pamięci w procesach twórczych sprowadza się do takich wymiarów, jak organizacja wiedzy w strukturach pamięci trwałej oraz tworzenie zawartości treściowej wiedzy (Nęcka E., 2005). Wyróżnia się przy tym trzy fazy procesu pamięciowego: zapamiętywanie, przechowywanie i przywoływanie. Rola struktur pamięci w procesie resocjalizacji wydaje się znacząca. Sprowadza się ona do wyposażenia osoby w nowe treści informacyjne struktur pamięci. Celowe i zamierzone kreowanie w procesie twórczej resocjalizacji sytuacji i problemów innowacyjnych zmuszających człowieka do ich twórczego rozwiązywania oparte jest o mechanizmy pamięci. Umiejętne zastosowanie metod oddziaływania uruchamia fazowy mechanizm zmiany struktury wiedzy oraz mechanizm przywoływania pamięciowego (Konopczyński M., 2006).

W trakcie pracy nad kreowaniem nowej roli społecznej uczestnik zajęć, które mają na celu modelowanie reakcji i odgrywanie ról zapamiętuje nowe schematy zachowania, przechowuje je w pamięci. W sytuacjach społecznych, gdzie nastąpić powinien transfer zachowań, przenosi wyuczone zachowania w rzeczywistość społeczną, przywołując z pamięci treści zdobyte podczas zajęć.

Przedostatnim elementem jest myślenie, które można zdefiniować jako proces poszukiwania optymalnych rozwiązań problemu. Jednym z wymiarów myślenia twórczego jest aktywne podejście do problemu, polegające na zdefiniowaniu go oraz podjęciu aktywnych działań celem jego rozwiązania. Jest to niezwykle istotne w pracy z osobami mającymi zaburzenia procesów myślowych, czego konsekwencją jest nieumiejętność rozwiązywania problemów. Zachowanie agresywne często stanowi wynik frustracji na sytuacje trudne, w których człowiek nie znajduje sposobu rozwiązania problemu. Jak już zostało wspomniane, osoby z syndromem niedostosowania społecznego, zachowujące się aspołecznie i agresywnie, charakteryzuje swoiste usztywnienie myślenia. Celem zatem procesu twórczej

resocjalizacji powinno być uelastycznienie myślenia. Zajęcia teatralne są doskonałą przestrzenią do realizacji tego celu.

Ostatnim elementem strukturalnym jest wyobraźnia, czyli zdolność umysłu do tworzenia i posługiwania się wyobrażeniami, tj. wybranymi, selektywnymi rodzajami reprezentacji poznawczej (Nęcka E., 2005). Osoby niedostosowane społecznie charakteryzują się ograniczoną wyobraźnią, co jest przyczyną braku umiejętności przewidywania konsekwencji swoich zachowań. Techniki teatralne nastawione są na rozwijanie u osób niedostosowanych społecznie struktur wyobraźni. Jest to istotne jeśli chcemy przyczynić się do zmiany parametrów tożsamościowych wychowanka oraz poszerzyć wachlarz jego kompetencji do prawidłowego pełnienia ról społecznych i życiowych. Wtedy to wychowanek będzie miał szansę zafunkcjonować w swoich rolach w sposób odmienny niż dotychczas, a co za tym idzie, akceptowany społecznie.

Na koniec warto przytoczyć za M. Konopczyńskim przesłanki, na których opiera się metoda teatru resocjalizacyjnego:

1. W każdym człowieku bez względu na jego sposób funkcjonowania społecznego istnieje twórczy potencjał, czyli predyspozycje osobowe i społeczne, umożliwiające zaistnienie w rolach społecznych oraz rozwiązywanie sytuacji problemowych.
2. Potencjał ten za pomocą specjalnie dobranych metod i technik można pobudzić, rozwijać i kształtować.
3. Potencjał twórczy jest kształtowany i organizowany przez strukturalne czynniki procesów twórczych.
4. Osoby społecznie nieprzystosowane na skutek błędnej socjalizacji mają nierozwinięte struktury procesów twórczych lub i oraz zaburzoną ich organizację.
5. Metody twórczej resocjalizacji do których zalicza się teatr resocjalizacyjny ze swoimi technikami dramy, psychodramy i socjodramy aktywizują i rozwijają strukturalne elementy twórczych procesów.
6. Efektem zastosowania wspomnianych metod i technik jest poszukiwanie przez osoby niedostosowane społecznie swojej nowej tożsamości.
7. Osoby nieprzystosowane społecznie dzięki wykreowanej nowej tożsamości charakteryzującej się nowymi, wyuczonymi sposobami rozwiązywania

sytuacji problemowych mają szansę zaadoptować się w konkretnej przestrzeni społecznej i podjąć role akceptowane społecznie (Konopczyński M., 2006).

W niniejszym artykule starałam się przedstawić możliwość zastosowania technik teatralnych w kognitywno-behawioralnych działaniach profilaktycznych i resocjalizacyjnych skierowanych do młodzieży z deficytami behawioralnymi. Techniki te są jedną z propozycji działań, które mogą uruchomić w młodzieży potencjał potrzebny do nauki zachowań akceptowanych społecznie. Pomagają bowiem uruchomić wewnętrzne procesy poznawcze w kierunku kreowania nowej tożsamości społecznej opartej na realizacji ról społecznych i życiowych, tym samym umożliwiając młodzieży prawidłowe funkcjonowanie w społeczeństwie, szczególnie w najbliższych środowiskach takich jak rodzina, grupa rówieśnicza oraz środowisko lokalne.

Bibliografia:

- Goffman E., (2000), *Człowiek w teatrze życia codziennego*, Warszawa.
- Goldstein A., Glick B., Gibbs J., (2004), *ART. Program zastępowania agresji*, Warszawa.
- Konopczyński M., Pytka L., (1986), *Studenci wobec zjawisk patologii społecznej*, Siedlce.
- Konopczyński M., (2006) (red.), *Kultura i resocjalizacja. Metodyka pracy kulturotechnicznej z młodzieżą nieprzystosowaną społecznie*, Warszawa.
- McGinnis E., Goldstein A.P., (2003), *Kształtowanie umiejętności prospołecznych małego dziecka*, Warszawa.
- Michel M., (2006), *Zajęcia psychoedukacyjne dla dzieci przedszkolnych jako element pierwszorzędowej profilaktyki zachowań agresywnych*, [w:] *Pedagogika społeczna* nr. 1/2006, Warszawa.
- Nęcka E., (2005), *Psychologia twórczości*, Gdańsk.
- Nęcka E., (2005), *Trening twórczości*, Gdańsk.
- Okoń W., (1996), *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa.
- Pospiszyl K., (1998), *Resocjalizacja. Teoretyczne podstawy oraz przykłady programów oddziaływań*, Warszawa.
- Strelau J., Doliński D., (red.) (2008), *Psychologia*, Gdańsk.
- Świątkiewicz G., (2002), *Profilaktyka w środowisku lokalnym*, Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii, Warszawa.
- Tokarz A., (1985), *Rola motywacji poznawczej w aktywności twórczej*, Wrocław.
- Tokarz A., (2005), *Dynamika procesu twórczego*, Kraków.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

